

Videvik

Nr 27 (1012)

Neljapäev, 11. august 2011

Olnu ei kustu, mälu ei kao

- Sõnadest sõõnuks ei saa
- Olnu ei kustu, mälu ei kao
- Reklaam *Videvikus*
- *Videviku* tellimisest

Arhiiv

Ajalehe Tverskaja Gazeta, Moskva-lähedase Tveri (endine Kalinin) oblasti häälekandja tänavuses 13. juuli numbris on artikkel veidi kummastava pealkirjaga "Rahvuslikust südame-tunnistusest, ajaloomälust ja rahvadiplomaatiast". Sissejuhatuseks väide: "On vähe neid, kes teavad..." Nii algavat enamik kirjutisi Konstantin Pätsi kohta, kuigi "omaaegne tuntud poliitik, Eesti omariikluse sünnis suure, et mitte öelda märgilise tähendusega inimene, Eesti Vabariigi esimene president lõpetas oma maise teekonna Tveri-mail, ta suri 1956. aastal Buraðevos, Doktor Litvinoi nimelises Psühhiaatriaiglas".

Järgneb K. Pätsi elu ja tegevuse põgus tutvustus. Nenditakse, et Eesti ajaloolaste suhtumine vabariigi esimesesse presidendisse on kahetine, kehtestas ta ju 1938. aastal poliitilise diktatuuri, nn vaikiva ajastu, ta ei lasknud riigitööri juurde tol ajal küllaltki mõjukaid faðismimeelseid jõude, ent võimaldas baaside lepinguga paigutada Eesti territooriumile Punaarmee väeosi ning avas värava Nõukogude okupatsioonile Eestis. Rõhutatakse, et neisse sündmustesse võib suhtuda erinevalt, ent eitada omaaegsete silmapaistvate poliitikute tähtsust ei saa.

K. Pätsi edasine saatus oli traagiline — vahistamine, vangla, psühhiaatriaigla, kus ta suri. Ja unustati mitmeks aastakümneks.

K. Pätsi hauapaika otsiti aastaid Leedu, Läti ja ka Valgevene kalmistutel. Otsijate seas oli Eesti Korpuse mehi, ajakirjanikke, pedagooge, lihtsalt ajaloo huvilisi. Henn Lati ja Valdur Timuski otsingud viisid Tveri lähedale Buraðevosse. Seal kohtusid nad psühhiaatriaiglas doktor Ksenia Gussevaga, kes mäletas oma patsienti K. Pätsi ning teadis umbes kätte näidata, kuhu ta maeti. K. Pätsi kalm leiti. Kaks aastat hiljem sängitati presidendi põrm kodumulda.

Aastad on läinud. Artikkel Tverskaja Gazetas ei olnud põgus minevikumeenus, selle ajendas üks hiljutine sündmus.

Tänavu mais sai Henn Latt kirja Tveri oblasti Kalinini rajooni Buraðevo asula nõukogu esimehelt Sergei Rumjantsevit. Ta teatas, et võidupüha eel korrastati NSV Liidu teenelise arsti dr Gusseva haud. Ühtlasi palus ta H. Latti osa võtma pidulikust sündmusest: "9. juunil püstitatakse mälestusrist kohale, kuhu

Eesti Vabariigi esimene president oli maetud. Selle eesmärk on põlistada K. Pätsi kui ajaloolise isiku mälestus ja meenutada, et ta oli vangina ravil Buraðevos ning sängitati mulda sealsel kalmistul."

Mälestusristi idee kuulub kohaliku omavalitsuse juhile Sergei Ropkovile. Kirjas rõhutatakse, et kuigi Eesti ja Venemaa vahel on poliitilisi erimeelsusi, on vaja säilitada ja tõhustada inimestevahelisi sõbralikke suhteid ning ühiselt hoida üldinimlikke väärtusi nagu ajalooline mälu, isiksuse ning rahvuslike traditsioonide austamine, kodumaa-armastuse ja vastastikuse sallivuse kasvatamine.

Niisiis oli 9. juunil Buraðevos suursündmus. Seda kajastanud Tverskaja Gazeta ajakirjanikud küsisid täiesti põhjendatult, miks ei viibinud sel päeval kalmistul ei Eesti ega Vene Föderatsiooni ametlikke esindajaid. Kohaliku Jumalasünnitaja Kaitsmise Kiriku ülempreester Aleksei pidas mälestusteenistuse, erilise värvingu andsid sündmusele Tveri Eesti Seltsi esindajad eesotsas selle juhataja Elmar Aljasega ning Andrejevi-nim muusikakooli juures tegutsev eesti ansambel Brass Rennanss. Mälestusristi püstitasid S. Rumjantsev ja H. Latt. Ansambel mängis Eesti hümnit ja rahvuslikke melodiasid. Kohal oli rohkesti rahvast, oma sõnavõttus väljendas S. Rumjantsev soovi hoida tihedaid sidemeid Eestiga ning leida võimalus K. Pätsi mälestussamba püstitamiseks ka Buraðevos. Ksenia Gusseva kalmu tähistab nüüd kaunilt kujundatud mälestuskivi.

Videviku toimetust väisas **Henn Latt** peagi pärast Venemaalt naasmist.

Alustame algusest. Tverimaa ei ole teile võõras.

Tõepoolest, tänavu käisin ma seal kolmandat korda. Minu kiindumus sellesse paikkonda ja sealsesse rahvasse on ammune, seotud minu jaoks väga eriliste sündmustega: Buraðevo lähedalt metsakasvanud vanalt kalmistult leidsime 1988. aastal koos nüüdseks juba manalasse läinud kaaslaste Valdur Timuskiga Konstantin Pätsi oletatava haua. Juhatas meid selleni omaaegne psühhiaatriaigla arst Ksenia Gusseva, tol ajal juba mitu aastat üle 80 daam, kes meenutas, kuidas Päts oma elust nõnda rääkis, et paljunäinud arst oli veendunud — tema patsient ei ole dementne rauk, ta on tõepoolest iseseisva Eesti president, palju kogenud ja näinud poliitik. See veendumus sundinud teda tegema oma patsiendi heaks kõik, mis võimalik.

Aga kõike ei suuda tohtrid isegi parima tahtmise korral mitte... Tookord sumasime padrikus.

Möödunud aastal käisin ma seal uuesti. Kurb oli näha, et hooletusse oli jäänud ka doktori enda haud kohalikus surnuaias. Ja loomulikult ei olnud ju mingit tähist paigas, kus Konstantin Päts oli rohkem kui 30 aastat puhunud. Muidugi puudub praegu avalik huvi tolle kauge aja vastu. Ajalugu on need sündmused paika pannud, hinnangud on antud. Kuidas keegi neisse suhtub, on igaühe oma asi. Meie riik leidis võimaluse presidendi säilmed kodumulda sängitada. Meie sõbraga olime lihtsalt huvilised, sõltumatud tegutsejad, kellele õnn naeratas. Ja otse loomulikult oli meie roll hauakoha leidmisega täidetud, muud me ju ei tahtnudki.

Enamik eestlasi ei ole ammu omal käel Venemaal käinud. Kuidas tänapäeval sõiduasjad üldse käivad? Mis teid sinnakanti minema sunnib?

Väga lihtsalt. Paar nädalat ootad viisat. Ostad pileti ja lähed. Rongiga või bussiga. Kas üldvagunis või kupees. Moskva rong peatub Tveris. Tänavu oli mul mahti rohkem ka linnas kõndida, enne kalmistule sõitmist käisin lillepoodideski. Tver on ju vana Vene linn, asutatud XII sajandil, kuid sõda käis ka sealt üle ning päris iidset on vähe säilinud. Ja nii nagu mujalgi — on uue aja märke, on nõukahõngu, on selliseid teid, mis on autole surm. Käisin Smolenski memoriaalil, Suures Isamaasõjas võidelnute mälestuskompleksil. Mõjus ja mõtlemapanev rajatis. Aga mis on selles linnas eriline, see on inimesed. Tveri ümbruses elas suur eestlaste kogukond ning Eesti kõlab sealse elaniku kõrvus kenasti.

1989.–1990. aastal aitasid meid Venemaal mitmed toredad inimesed. Kui presidendi põrm kodumaale toodud, oli Eesti jaoks kogu lugu lõppenud. Aga Venemaal mitte. Meid abistanud jäid nagu veskikivide vahele. Meie otsinguid filminud Sokolov oli kaks aastat miilitsa ja prokuratuuri käes vintsutada. Kohaliku nõukogu esimees Pankratjev võeti kohalt maha väga kiiresti pärast meie lahkumist. Aleksander Sokolov on öelnud: “Ja postradal za estonskoje delo.” Me peaksime seda teadma, seda arvestama, sellele mõtlema. Möödunud aastal panin ma YouTube'i üles nende meeste intervjuud. Ega sellest miski ei muutunud. See panigi mõtlema, et peab midagi tegema. Jaanuaris oli mul kohtumine Muinsuskaitse Seltsi rahvaga. Kuulajate seas olid president Rützel, Matti Päts, Külle Arjakas, Peep Pillak, Ants Kraut, Helle Lees ja teised tuntud ajaloolased. Aga ei midagi, konkreetsete ühistegudeni me ikkagi ei jõudnud. Rahad lähevad tähtsama (?) peale. Olen aga sügavalt veendunud, et meil on auvõlg Buraðevo rahva ees. Nõnda hakkasingi asja ajama, et need rahupaigad saaksid tähistatud. Lootsin, et leian siit tuge. Aga no ei tulnud miskit välja. Siis võtsingi ühendust Tveri inimestega, majanduslikult toetasid mälestuskivi ning risti panekut kohalik omavalitsus ja koolid. Helistamist ja sekeldamist muidugi oli.

Tveri Eesti Seltsi president Elmar Aljas ning paljud kohalikud kultuuritegelased võtsidki olnu jäädvustamise oma südameasjaks. Ja nii me Buraðevo kalmistul taas kohtusimegi.

Tseremoonia oli südantliigutav. Kinkisin piirkonna nõukogule suure Eesti lipu. Asum on ju suur, 67 küla, viis tuhat elanikku. Ja nüüd on seal administratiivhoones meie lipp rahvaste sõpruse märgina väljas.

President Päts puhkab Metsakalmistul, elu on edasi läinud, 1988. aasta on minevik. Aga mul on kogu aeg hinge peal, et inimesed, kes meid toona aitasid, mees, kes kaamera võttis, meiega koos käis ja stalinismist rääkis rohkem ja raskemate sõnadega, kui meie oleksime osanud, see mees võetakse oma kodumaal pihtide vahele. Ja meil ei ütle keegi talle ühtki head sõna. Võlatunne oli see, mis mind tagant kihutas. Ma ei ole veendunud, et see võlg on täielikult makstud.

Küsitles Imbi Jeletsky

Väljaandja MTÜ *Ajaleht Videvik*, peatoimetaja Ants Tamme
Tel/faks 672 0986, tel 672 0985. videvik@videvik.ee
Address: 10612, Tallinn, Paldiski mnt 36a

Tellida saab Eesti Posti kaudu.
Toimetus tellimusi ei vormista.